

GAJDOS GUSZTÁV

MAGYAR SIKEREK A VILÁGKIÁLLÍTÁSOKON
(1851-1992)

Az 1867-es kiegyezés után, a 19. század második felében megindult iparfejlődés, az egyes világkiállításokon elért sikerek (pl.: 1862, 1867, 1878, 1900) bizonyították a magyar alkotókésztséget az Osztrák-Magyar Monarchia keretei között.

Az első világháború, az 1920-as trianoni békeszerződés, az 1929-30-as világválság ellenére századunk első felében is voltak magyar eredmények a világkiállításokon (pl.: 1906, 1937). A második világháború utáni legkiemelkedőbb magyar sikert az 1958-as Brüsszeli világkiállítás és az 1971-es Budapesti Vadászati Világkiállítás jelentette.

Az 1851-es Londoni Világkiállításon a „minden nemzetek ipari vívmányait” mutatták be. Magyarország önálló kiállítóként nem szerepelt, csupán 20 magyar résztvevő jelent meg termékeivel. A herendi Fischer gyár és Kossuch János üvegyárának termékei kaptak díjérmet. Viktória királynő, a csodálatos porcelánokat megtekintve, megrendelt egy lepkés-virágos mintájú herendi étkészletet, melyet azóta is „Viktória” néven emlegetnek.

Az 1862-es Londoni Világkiállításon már 188 kiállító képviselte Magyarországot, akik 87 díjérem és 82 oklevél kitüntetést kaptak. Ezen díjak már valóban „oroszláni darabot” jelentettek hazánk számára. Díjérmet kaptak például a törökbecsei Fehér testvérek búzáért, a budai Werther Frigyes mezőgazdasági termékeiért, a József Hengermalom és a debreceni István gőzmalom kiváló lisztjéért, a Molnár-Török cég tokaji boráért, Vidacs István és Gubicz András ekékért, Birnbaum Jakab kenderért, a Goldberger textilgyár, az iglói bányatársaság, Ganz Ábrahám öntödéje a kopásálló vasúti kerékért, a DDG óbudai hajógyára, a pesti Králik Sámuel csillagászati órájáért és a herendi Fischer porcelángyár. Bemutatták a Petzval József féle, még 1840-ben feltalált, a világon első fényerős portréobjektívet is.

Az 1867-es Párizsi Világkiállításon Magyarországot 343 kiállító képviselte, akik „össze voltak zárva” az osztrák birodalom más képviselőivel. A magyarok közül aranyérmet kapott például a hazai „gyapjúkiállítás kollektíve”, Jálits borkereskedő, öt magyar gőzmalom (pl. József Hengermalom, a debreceni István malom). Ezüstéremmel díjazták például Birnbaum Jakab kenderjét, a herendi Fischer porcelángyárat, Vidacs István ekéjét, az Óbudai Hajógyár kollekcióját és Emich Gusztáv akadémiai nyomdászt. Bronzérmét kapott a többi között a Ganz-gyár kéregöntésű vasúti kereke, Gubicz András ekéje, a zlatnói üvegyár, Beregszászi Lajos zongorakészítő, Králik Sámuel faliórája és Posner Lajos könyvnyomdász díszes albuma.

Az 1873-as, univerzális jellegű Bécsi Világkiállítás magyar osztályának kiállítói 1683 érmet és oklevelet kaptak. A díjak közel felét a mezőgazdasági, élelmiszeripari és feldolgozó iparhoz tartozó kiállítóink nyerték el. Aranyérmet kapott például a bécsi olajipari társaság pesti fiókja, a Dynamit Rt. pozsonyi gyára. Érdeméremmel díjazták a pesti Első Spódium és Csontlisztgyár Részvénytársaságot, a Schönwald-féle pecsétviaszgyárat, a zlatnói üveg-

gyárat, Stadel Károly győri gyárost, Kruspér Istvánt, a méterrendszer hazai bevezetőjét, a MAV Gépgyárat az első hazánkban elkészült, szabványos nyomtávú gőzmozdonyáért. Haladási érmet kapott a pesti Kirner József puskaműves, a Kölber kocsigyár, Kühne Ede mosoni Mezőgazdasági Gépgyára és Jedlik Ányos 1000 voltos „villamfeszítő telepe”.

Az 1878-as Párizsi világkiállítás magyar résztvevői közül kiemelhető a 12 hazai liszt-kiállító, akik 1 nagydíjat, 9 arany- és 2 bronzérmet szereztek. Pekár Imre, a „Pekár lisztpróba” feltalálója a világtárlaton bemutatott, az öt világgrészből származó csaknem 200 búzafajtát megvizsgálta és minősítette, mint a szakmai zsűri tagja. A lisztfinomságot mérő módszeréért megkapta a becsületrend (Légion d'honneur) lovagja címet. A búzafajták vizsgálatának eredményét Pekár a „Földünk búzája és lisztje...” című híres, 1881-ben megjelent könyvében foglalta össze.

Nagy feltűnést keltett a párizsi világtárlaton a Striegel Alajos készítette mestermunka, a 100 000 literes magyar hordó, mely csárdaként fogadta hat asztalnál a magyar borokat kóstolgatni akaró vendégeket.

Az 1900-as Párizsi Világkiállításon Magyarország először vett részt önálló és független államként. A legkiemelkedőbb magyar építmény a Szajna partján, a „nemzetek utcájában” felépített „történelmi palota” volt.

A „népek versenyében”, Párizsban „az új század küszöbét elismerések özönében lépte át a nemzet”. A magyar kiállítók összesen 145 Grand Prix-t, 240 arany- és 360 ezüstérmet nyertek. Ebből a magyar bányászat, kohászat és fémipar kiállítói 6 Grand Prix-t, 15 arany-, 25 ezüst- és 38 bronzérmet kaptak. Grand Prix-vel tüntették ki például: a Láng Gépgyár 1200 LE-s gőzgépét, melynek főtengelyére egy Ganz-gyári dinamó volt felékelve, a MAV Gépgyár max. 100 km/óra sebességű gyorsvonati gőzmozdonyát, Bláthy Ottót és Zipernowsky Károlyt, Déri Miksa egyfázisú, váltakozó áramú motorját, valamint a magyar államot, és Budapest fővárost a közoktatásügyéért. Megemlíthető, hogy a kiállítás egy részének világítását a Ganz és Társa Vasöntő és Gépgyár Rt. elektrotechnikai osztályán készült háromfázisú, 1000 LE-s generátor biztosította.

A párizsi világtárlaton bemutatásra került a Bodola Lajos tervezte és Süss Nándor által kivitelezett szintezőműszer, az Eötvös Loránd által megalkotott és a Süss-féle mechanikai intézetben elkészített torziós inga.

Hazánk a párizsi világkiállításon vegyészeti, élelmiszeripari, fonó, szövő és ruházati, hadügyi, állatorvosi, ló- és juhtenyésztési, erdőgazdasági, vadászati, szőlészeti és borászati, méh- és selyemhernyó tenyésztési, kertészeti, vízszabályozási kiállításokkal is jelentkezett. Malomiparunkat 25 rangos malmunk képviselte, s 30 magyar búzafajtát is bemutattunk. A századfordulóra a Mechwart-hengerszék, Hagenmacher síkszítája, a Pekár-próba, a magyar magasórlési eljárás (Hungarian process), a kiterjedten osztályozott, kiváló lisztünk már Európán kívül is hírnevet szerzett. Kiállítóink e tárgykörben is számos értékes díjat kaptak Párizsban. Pekár Imre például megkapta a francia becsületrend II. osztályú keresztjét. A nemzetközi zsűri 14 arany-, 5 ezüst- és 4 bronzéremmel díjazta a kisbéri, bábolnai, mezőhegyesi, fogarasi méneket. Erdészeti kiállítóink 9 Grand Prix-t, 24 arany-, 24 ezüst- és 40 bronzérmet kaptak.

Az 1900-as párizsi világtárlaton Grand-Prix-t kapott például Jungfer Gyula mülakatos a 7,5 tonnás díszes kapujáért, melyet a budavári palota számára készített. Látható volt a pécsi Zsolnay-gyár több eozinmázás remeke is.

Magyarország szereplése az 1900-as Párizsi Világkiállításon igen sikeres volt. A korábbi sajtó mindezt úgy értékelte, hogy „az új század küszöbét elismerések özönében léphette át a nemzet”, reménykedve abban, hogy „Európa az elismert országok közé fogadja be Magyarországot”.

Az 1906-os Milánói Világkiállításon Magyarország 2800 m² területen rangos iparművészeti kiállítással szerepelt. Hazánk további 1450 m² területen közlekedési, mezőgazdasági gépipari termékeket és a munkajóléti témakört mutatta be. Magyarország 240 kiállítója, a közreműködőkkel együtt 409 érem vagy oklevél díjat kapott. A 10 „igazi aranyérem” közül kettőt magyaroknak, Maróti R. Géának és Faragó Ödönnek ítélte oda a nemzetközi zsűri. Nagydíjat kapott a MAV Gépgyár max. 147 km/óra sebességű gyorsvonati gőzmozdonya.

Az 1911-es Torinói Világkiállításon, 1911. május 1-én az olasz király a világkiállítást a magyar pavilonban nyitotta meg. A Pó folyó partján megépített, remek iparművészeti alkotásokkal, például Zsolnay-féle eozinos burkolóelemekkel díszített „álomkastély” alapozta meg hazánk sikerét a világtárlaton.

Torinóban az ipari, mezőgazdasági, erdészeti, iparművészeti és háziipari kiállításunkat sok látogató kereste fel. A Ganz-féle Villamossági Rt. aktív részvétele csak fokozta a magyar sikert. A Ganz cég üzem közben, a gépipari csarnokban mutatta be háromfázisú turbógenerátorát és egyenáramú dinamóját. E gépek szolgáltatták a világtárlat összes működő gépéhez és a világításhoz szükséges energiát.

A torinói világkiállításra Mayr Gyula győri órászmester készített egy remek Riefler-ingás, rugómotoros, zónaidős „világórát“, melynek 64 óraszámlejáról leolvashatók voltak az öt világrész 64 fővárosában mérhető időpontok. A Szentghothárdi Nemzeti Óragyár a torinói világtárlaton aranyérmet nyert. Az üzem 1911-ben 460 munkással 500 000 órát gyártott.

Az 1937-es Párizsi Világkiállítás magyar pavilonja előtt Pátzay Pál négy méter magas Szent István szobra állt. A nagyterem falait Aba-Novák Vilmos történelmi tárgyú freskói díszítették. Magyarországot egyébként 250 kiállító képviselte a világtárlaton, akik 45 nagydíjat, 46 díszoklevelet, 61 arany-, 57 ezüst- és 26 bronzérmet szereztek.

A második világháborút követő első, az 1958-as Brüsszeli Világkiállításon Magyarország sikeresen szerepelt. A magyar kiállítók 47 kitüntetéséből 22 Grand Prix volt. Grand Prix-t kapott a Heller-Forgó-féle kondenzációs hűtőberendezés, Rajkai Pál formatervezett gabonaszeletelőgépe, a VF-221 típusú marógép, az EROSIMAT szikraforgácsológép, a geológiai célú szeizmikus mérőasztal, a MOM cég Ni-81 típusú szintezőműszere, az ionoszférakutató berendezés, az E-54 típusú Eötvös-Rybár-Banai-féle torziós inga, az Orion gyár AR-604-es típusú rádiója.

1958-ban Brüsszelben a magyar könnyűipari termékek és népművészeti tárgyak, az ötvösmunkák 2 Grand Prix-t, 2 díszoklevelet, 4 arany- és 2 ezüstérmet nyertek. Grand Prix-vel díjazták: Gorka Géza keramikust, Somogyi József és Kerényi Jenő „Táncosnők“ kompozícióját. Nagy sikere volt Kovács Margit „Fonólány“ című kerámiájának.

Az 1971-es Budapesti Vadászati Világkiállítást 52 ország részvételével szervezték meg. Ezek közül 35 ország: 21 európai, 4 ázsiai, 8 afrikai és 2 amerikai nemzeti bemutatót is tartott. A világkiállítás szenzációszámba menő eseménye volt Fülöp herceg, II. Erzsébet angol királynő férjének részvétele, aki a Nemzetközi Lovasszövetség elnökeként megnyitotta az I. Hajtó Európa Bajnokságot.

Az 1971-es budapesti világkiállításon megtekinthetők voltak: vadászházak, vadásztanyák, magaslesek, lovas kocsik, a magyar gyártású Monte-Carlo típusú vadászfegyverek, a FÉG „Victória“ típusú sörétes fegyverei, egyéb sportfelszerelések, hordozható magyar rádiók, televíziók, magnetofonok, ruházati cikkek és ötvösipari, díszműlakatos alkotások, ékszerek. A kiállított számos trófea közül 21 magyar agancs, vadászszákmány nagydíjat nyert. A lovas- és hajtó-versenyeken Magyarország 2 első helyet szerzett díjugratásban, továbbá az I. Hajtó Európa Bajnokság első három helyezettje magyar volt (Abonyi Imre, Fülöp Sándor, Papp József).

Az 1992-es Sevillai Világkiállítást Amerika felfedezésének 500 éves évfordulóján rendezték meg. Magyarország 875 m² alapterületű, héttornyú pavilonját Makovecz Imre tervezte. A hazánk múltjára és jelenére utaló tornyok, építészeti megoldások, a nándorfehérvári győzelemre célzó, megkonduló harangok, a gyökérzetét is láttató levéltelen tölgyfa és a hangeffektusok arra utaltak, hogy a „megújulás a hagyományokon épülve jelent igazán újat“. Magyarország könyvekkel, filmekkel, video- és hangversenyprog-ramokkal mutatkozott be a látogatóknak a világkiállítás hat hónapja alatt, mintegy 240 hazai művész közreműködésével. A „magyar ház“ vendégei a mintegy 30 perces program után megvásárolhatták gasztronómiai könyveinket, a magyar tervezésű, az EXPO '92-re készült emlékérmét „Európában Európáért“ felirattal, „arany“, „ezüst“ és „bronz“ kivetelben. Olvashatták Nemeskürty István „Hungary in Seville - 1992“ című könyvét is.

Az 1851 és 1992 között, a napjainkig megrendezett 50 világkiállításból 27 volt fontosabb világtárlat. Az utóbbiak közül 9 világkiállításon szerepeltünk úgy, hogy azt jelentősebb magyar vagy nemzeti sikerként könyvelhettük el.

Irodalom

1. Simonyi Antal: Tanulmányok az egyetemes világipar templomából - Páris, 1855; Emich G. nyomdája, Pest, 1856., p: 13-15; p: 60-65.
2. 1867-i világtárlat, Jouaust D. nyomdája, Paris, 1868., p: 518-534.

3. Ungarn in Brüssel, Presse- und Informationsabteilung der Ungarischen Handelskammer, Atheneum, Bp., 1959., p: 8-33.
4. Gajdos Gusztáv: Az erőgépek fejlődése Magyarországon, Technika, 1986. 6. sz., p: 17.
5. Gajdos Gusztáv: Malomiparunk fejlődése, Technika, 1986. 12. sz., p: 18.
6. Gajdos Gusztáv: The Hungarian Engineering Industry, Hungarian Digest, 1988. 1. sz., p: 109-111.